

УДК: 346.5

## ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

**Коваленко Інна Анатоліївна**

Доцент, к. ю. н.

**Рузієв Максим Віталійович,**

Студент

Київського національного університету

технологій та дизайну

м. Київ, Україна

**Вступ.** Однією з важливих форм забезпечення реалізації економічної політики держави є здійснення державного управління народногосподарським комплексом. Його зміст, як і зміст управління у будь-якій сфері, розкривається через зміст і характер функцій, що реалізуються у процесі такої діяльності.

**Ключові слова:** Державне регулювання, державне замовлення, засоби державної допомоги, суб'єкти господарювання, господарська діяльність.

**Мета роботи.** Метою роботи є дослідити засоби правового регулювання державою господарської діяльності в Україні.

**Результати і обговорення.** Держава, з моменту виникнення, за будь-яких часів тією чи іншою мірою втручалася в економічні процеси і господарську діяльність суб'єктів господарювання ній. Згідно Господарського кодексу України (надалі – ГК України) правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [1].

Тобто, державне регулювання сфери господарювання є невід'ємною складовою забезпечення правового господарського порядку, поряд із саморегулюванням.

Для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку держава застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності. Реалізація засобів державного регулювання здійснюється на підставі, умовах та в порядку визначеному діючим законодавством.

Державне управління - це складне і багатогранне явище. З ним пов'язане з'ясування суті, змісту та форми держави, розкриття функціональних, організаційно-структурних і політико-правових параметрів виконавчої влади як окремої гілки (сфери) державної влади. Природно, що основний критерій розмежування управління та регулювання як різних способів державного впливу полягає, насамперед, у видах спрямованості та обсягу повноважень компетентних державних органів щодо казенних підприємств.

Так, у наукових працях, присвячених проблемним питанням державного управління, подаються різні визначення цього поняття і його характерних рис. У концентрованому ж вигляді стосовно управління казенними підприємствами їх можна звести до того, що управління казенними підприємствами є засобом виконання функції держави щодо проведення економічної політики. Провідними в цих відносинах виступають організаційні функції, які реалізуються шляхом управління; управління казенними підприємствами здійснюється переважно засобами прямого впливу суб'єктів управління на об'єкти; та держава як інститут, що організовує та упорядковує діяльність суспільства, врешті-решт, здійснює діяльність в інтересах провідних, впливових верств населення, первинною ланкою яких є особистість.

Розглянуті вище концептуальні риси управління є методологічною передумовою як для визначення поняття та суті державного регулювання, його меж, принципів, методів, так і суб'єкта та об'єкта регулювання, зокрема, казенних підприємств.

Враховуючи спорідненість управління та регулювання як засобів впливу, слід звернути увагу на те, що у більшості монографічних досліджень, присвячених проблемам державного управління, об'єктами останнього визнавались лише окремі елементи або групи, тобто, фактично об'єкт розумівся вузько. У той же час детально розглядались процеси взаємозв'язків органів, що здійснювали вплив, та об'єктів, які його потребували, динамізм суспільних процесів, на підставі яких моделювались відносини конкретних об'єктів та суб'єктів тощо. Тому дослідження об'єкта у вузькому розумінні не зовсім виправдані.

Держава повинна всіляко підтримувати малий і середній бізнес, забезпечувати громадське взаєморозуміння у справах справедливого розподілу прибутків, використовуючи такі засоби, під впливом яких посилюється мотиваційне значення тих чи інших цілей господарської діяльності [2, 49].

Безперечно, заходи заохочення завжди мають пріоритетне значення в умовах ринкової економіки. Проте, сучасний стан економіки України показує неспроможність належним чином забезпечити реалізацію мінімального комплексу заохочуючих засобів впливу державного регулювання господарської діяльності.

Відповідно до ГК України основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [1].

Варто звернути увагу й на те, що законодавець формулює перелік засобів не державного регулювання, а регулятивного впливу держави. Вважаємо такий підхід не вірним, оскільки знову ж виникає питання співвідношення понять «державного регулювання» та «регуляторної політики».

Виходячи з сформульованого визначення В.С. Щербина проводить поділ засобів державного регулювання на економіко-правові (державне замовлення,

регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших піль, дотацій, компенсацій, цільових інновацій, субсидій); організаційно-правові (ліцензування, квотування, видача документів дозвільного характеру, сертифікація, стандартизація, застосування нормативів і лімітів, контроль та нагляд за господарською діяльністю); та юридичні (правові) засоби, які охоплюють штрафні та оперативно-господарські санкції, організаційно-господарські договори, примірні та типові договори [3, с. 38].

Ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері господарювання спрямованими на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних та соціальних інтересів держави, суспільства та окремих груп споживачів [1].

Відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів [5]. Призначенням ліцензійного механізму є встановлення особливого державного контролю за здійсненням лише таких видів підприємництва, які в силу притаманних їм особливостей пов'язані з реалізацією найважливіших публічних інтересів. До них передусім, слід віднести забезпечення безпеки населення (суспільної, економічної, екологічної тощо) [4, с. 7].

Встановлення відповідності продукції, робіт та послуг існуючим та державним та міжнародним стандартам є невід'ємною частиною діяльності держави спрямованою на забезпечення якості та відповідності [5].

Норми і нормативи – це завчасно розроблені і затверджені в установленому законом порядку розміри споживання основних фондів, природних і матеріальних ресурсів, припустимих шкідливих викидів та інші обов'язкові до застосування умови господарювання [6, с. 34].

Відповідно до законодавства України у сферах, пов'язаних із торгівлею за грошові кошти (готівку, чеки, а рівно з використанням інших форм розрахунків та платіжних карток на території України), обміном готівкових валютних цінностей (у тому числі операції з готівковими платіжними засобами, вираженими в іноземній валюті, та з платіжними картками), у сфері грального бізнесу та побутових послуг, інших сферах, визначених законом, може здійснюватися патентування підприємницької діяльності суб'єктів господарювання [1].

Державні регульовані ціни запроваджуються на товари, які справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, мають істотну соціальну значущість, а також на товари, що виробляються суб'єктами, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку.

Це положення визначає Закон України «Про природні монополії». Предметом регулювання діяльності суб'єктів природних монополій з боку держави є: ціни або тарифи на товари, що виробляються та реалізуються суб'єктами природних монополій; доступ споживачів до товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; інші умови здійснення підприємницької діяльності у передбачених законодавством випадках [7].

Державні регульовані ціни можуть запроваджуватися на товари суб'єктів господарювання, які порушують вимоги законодавства про захист економічної конкуренції. Державні регульовані ціни повинні бути економічно обґрунтованими: забезпечувати відповідність ціни на товар витратам на його виробництво, продаж (реалізацію) та прибуток від його продажу (реалізації).

Політика ціноутворення, порядок встановлення та застосування цін, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення та регулювання цін, а також контролю за цінами і ціноутворенням визначаються законом про ціни і ціноутворення, іншими законодавчими актами [1].

Закон України «Про ціни та ціноутворення» поширюється на відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади, органами, що здійснюють державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання, які провадять діяльність на території України, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення [8].

Формування, встановлення та застосування суб'єктами підприємництва вільних цін на території України здійснюється виключно в національній грошовій одиниці. Під час формування цін допускається врахування витрат у доларовому еквіваленті лише в частині імпоротної складової структури ціни [9].

Варто відзначити, що повноваження центральних органів виконавчої влади, обласних рад, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін і тарифів на окремі види продукції, товарів і послуг встановлюються Постановою Кабінету міністрів України «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)». Податкові, інвестиційні та інші пільги, дотації, компенсації, цільові інновації, субсидії є засобами державної допомоги суб'єктам господарської діяльності. Фактично це є саме ті засоби державного регулювання за допомогою яких реалізовується метод заохочення суб'єктів господарювання.

**Висновок.** Зважаючи на види та сутність засобів державної підтримки суб'єктів господарювання, що є водночас засобами державного регулювання, вважаємо проводити їх поділ на фіскальні – такі, що пов'язанні із податковою політикою держави (податкові та інвестиційні пільги, податковий кредит тощо) та не фіскальні – засоби державної допомоги не пов'язанні із податковою політикою держави (дотації, субсидії, компенсації, цільові інвестиції тощо). Надання засобів державної допомоги суб'єктам господарської діяльності здійснюється у відповідності до положень Конституції України, Господарського Кодексу України, Бюджетного кодексу України, Податкового

кодексу України, цільових, програм, програм економічного та соціального розвитку, спеціального законодавства.

### **Список використаних джерел:**

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за ред. В.К. Макутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 687 с.
3. Щербина В.С. Господарське право : підручник / В.С. Щербина. – 6-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 640 с.
4. Грицаєнко Л.Р. Адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. / Л.Р. Грицаєнко ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2001. – 17 с.
5. Про ліцензування видів господарської діяльності. Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII // Відомості Верховної ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.
6. Господарське право : навчальний посібник / В.І. Лебідь, Н.О. Можаровська, Л.Л. Нескороджена. – К. : Алерта, 2014. – 416 с.
7. Про природні монополії. Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III // Відомості Верховної ради України. – 2000. – № 30. – Ст. 238.
8. Про ціни і ціноутворення. Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI // Відомості Верховної ради України. – 2013. – № 19-20. – Ст. 190.
9. Про удосконалення порядку формування цін. Постанова Кабінету міністрів України від 18.12.1998 р. № 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1998-98-%D0%BF>